

Kroonprins Willem van Oranje en Anna Paulowna
in Tervuren 1815-1830

 Tervuren

Dit boek kwam tot stand met steun van de gemeente Tervuren en van de Nederlandse Vereniging België, gevestigd te Tervuren.

**Kroonprins Willem van Oranje
en
Anna Paulowna
in Tervuren
1815-1830**

Frans Vollenbroek

Schrijver: Frans Vollenbroek

Coverontwerp: Frans Vollenbroek

Afbeeldingen op cover:

- Beeltenissen van Willem en Anna afkomstig van het familieportret van Willem met zijn gezin door Jean-Baptiste van der Hulst (1790-1862), Koninklijke Verzamelingen, Den Haag.
- Het Paviljoen van de Prins van Oranje te Tervuren door Jean-Baptiste Madou (1796-1877), naar een tekening van generaal de Howen. Kleurenlithografie J.B.A. Jobard in J.J. De Cloet, *Voyage pittoresque dans le Royaume des Pays-bas*, dl.2, 99, Brussel, 1825. Verzameling Koninklijke Heemkundige Kring Sint Hubertus, Tervuren.
- De achtergrond is een afbeelding van de handgeschreven contra-petitie die in 1829 in Tervuren rond ging. Bron: Nationaal Archief Den Haag.

ISBN: 9789464185560

© Frans Vollenbroek

Voorwoord

Dit boek werd geschreven ter gelegenheid van het 23^e lustrum in 2021 van de Nederlandse Vereniging België, gevestigd te Tervuren, en de 75^e verjaardag van de Koninklijke Heemkundige Kring Sint Hubertus Tervuren in datzelfde jaar.

Zoals de titel ‘Kroonprins Willem van Oranje en Anna Paulowna in Tervuren 1815-1830’ aangeeft, gaat het om de periode dat dit koninklijk paar ‘inwoners’ waren van Tervuren. De opbouw van het boek is chronologisch: aan elk jaar is een hoofdstuk gewijd.

De tekst is voor een belangrijk deel gebaseerd op de biografieën over Willem I, Willem II en Willem III van de hand van respectievelijk Jeroen Koch, Jeroen van Zanten en Dik van der Meulen, die in 2013 verschenen. Ook werd gebruik gemaakt van het verslag van ‘ooggetuigen’: Henri de Mérode (1782-1847), die zijn observaties beschreef in zijn in 1845 gepubliceerde ‘*Souvenirs*’ en Jacobus Hojel, majoor van Oranje, wiens dagboek pas onlangs werd gepubliceerd. Alle andere bronnen zijn in de eindnoten aangegeven.

De krantenartikelen uit de periode 1815-1830 die werden gebruikt, zijn gevonden via delpher.nl en belgicapress.be. Tenslotte werd gebruik gemaakt van het archief van de Koninklijke Heemkundige Kring Sint Hubertus Tervuren. Ik ben hun hiervoor zeer erkentelijk.

Ik dank Engelina Lucas en Alexander Decoster voor het vertalen van Franse teksten en de professoren Els Witte en Flip Droste† voor hun waardevolle adviezen. Ook dank ik mijn partner Caroline Ernst voor het aanbrengen van verbeteringen in de tekst en Annelies Smilde dank ik voor het corrigeren van spelfouten. Tenslotte bedank ik het bestuur van de Nederlandse Vereniging, die de totstandkoming van dit boek enthousiast heeft ondersteund.

Frans Vollenbroek

Prins Willem van Oranje, geschilderd in 1819 door Georg Dawe (1781-1829)
Koninklijke Verzamelingen, Den Haag

Anna Paulowna, geschilderd in 1820 door Jean-Baptiste van der Hulst (1790-1862)
Koninklijke Verzamelingen, Den Haag

Samenvatting

In 1815 was Tervuren een dorp dat was ontdaan van zijn luister: Karel van Lorreinen (1712-1780) was al 35 jaar dood en het hertogelijk kasteel was op last van keizer Jozef II in 1782 met de grond gelijk gemaakt. Vijftien jaar later werd ook het Kapucijner klooster in opdracht van de Franse bezetter afgebroken.

De komst van prins Willem van Oranje en Anna Paulowna beloofde nieuwe schittering. Willem had furore gemaakt in de Slag bij Waterloo en had als dank het domein in Tervuren van zijn vader cadeau gekregen. Daar liet hij een nieuw paleis bouwen dat moest lijken op het buitenverblijf van de Romanov familie in Pavlovsk, zodat Anna zich hier thuis zou voelen. Willem was dol op Brussel en op Tervuren, waar hij veelvuldig feesten en diners organiseerde. Hij wilde zich dan ook graag samen met Anna vestigen in de stad waar hij roem had verworven.

Hun komst was echter niet door iedereen gewenst. De katholieke adel (*la société sainte*) wilde terug naar de tijd van de Oostenrijkse Nederlanden. Men wilde zeker geen calvinistische vorst. Twee vooraanstaande bevriende katholieke families namen het voortouw om dit doel te bereiken: De Mérodes, die woonden op hun kasteel in Everberg, en De Robiano's, die 't Hof over het water' te Tervuren bewoonden. Ze konden echter de vereniging van Noord en Zuid en daarmee de komst van Oranje niet tegenhouden, omdat de geallieerde mogendheden dat al in het geheim hadden beslist.

Vele edelen weigerden vervolgens de eed op de nieuwe grondwet af te leggen, waaronder Willem de Mérode (1762-1830) en Louis-François de Robiano de Borsbeek (1781-1855). Vooral de laatste ontpopte zich als een fervent penvoerder van de katholieken en schreef polemische stukken in de kranten, gericht tegen het beleid van de koning. Ook organiseerde hij petitities in Vlaamse plattelandsdorpen, waaronder Tervuren. Dit zorgde voor veel onrust in het dorp omdat de

ondertekenaars werden geïntimideerd door Oranjegezinden, waaronder burgemeester Charles Louis 't Kint (1799-1859).

De zoon van Willem de Mérode, Henri de Mérode (1782-1847), schrijft in zijn boek *'Souvenirs'* dat zijn familie soms wel twee weken bij De Robiano's in Tervuren te gast waren en dat ze zich dan bezig hielden met lezen en wandelen in het Zoniënwoud.

Hoe sterk de afkeer was tegen het calvinisme, wordt geïllustreerd door de beschrijving die Henri de Mérode geeft na terugkomst van een reis naar Nederland:

'où la plus profonde tristesse de la vie se combine avec la plus grande richesse et une propreté outrée, réalisation lugubre de sombre caractère du calvinisme primitif et de l'idolâtrie de la propriété'.

De Belgische omwenteling betekende dat Willem en Anna hun zomerpaleis moesten opgeven. Het paleis kwam ongeschonden uit de strijd en werd overgedragen aan de nieuwe lutherse koning Leopold. Ook deze kon rekenen op de tegenwerking van Louis-François de Robiano de Borsbeek: waarom zou je een lutherse vorst accepteren als je net een calvinistische vorst hebt afgezet?, schrijft hij openlijk in de krant.

Of de prins van Oranje en Louis-François de Robiano de Borsbeek ooit met elkaar hebben gesproken weten we niet. Van het zomerpaleis van de prins naar 't Hof over het water' is slechts 1000 meter. Wie weet was het anders afgelopen als ze naar elkaar hadden geluisterd.

Inhoud

Inleiding — 13

Hoofdstuk 1 1814

- Terugkeer naar het ancien régime? — 15
- Londenprotocol beslist anders — 17
- Prins Willem wordt gouverneur-generaal — 20
- Aankomst prins Willem in Brussel — 21

Hoofdstuk 2 1815

- Napoleon — 23
- Willem I — 24
- Schenking domein Tervuren — 27
- Intermezzo 1: Isabella in Tervuren* — 30
- Kennismaking met Anna Paulowna — 32

Hoofdstuk 3 1816

- Huwelijk van Willem en Anna — 35
- Aankomst te Brussel — 37
- Luchtbol — 39
- Volksfeest — 41
- De plaatselijke adel — 42

Hoofdstuk 4 1817

- Er wordt een prins geboren — 45
- Kermis in Tervuren — 48
- Eerste steen zomerpaleis wordt gelegd — 49
- Andere bouwprojecten — 50
- Controverse tussen vader en zoon — 51

Hoofdstuk 5 1818

- Het zomerpaleis in Tervuren — 55
- Tweede kind — 61
- Bezoek van de keizerin-moeder — 61
- Soestdijk — 63

Hoofdstuk 6 **1819**

- Catharina Paulowna — 65
- Feest in Tervuren — 65
- Rondreis door de Zuidelijke Nederlanden — 66
- Standbeeld — 67

Hoofdstuk 7 **1820**

- Aard van het politieke bestel — 69
- Franse troon — 69
- Werkzaamheden worden volijverig voortgezet — 71
- Derde kind — 72
- Brand — 72

Hoofdstuk 8 **1821**

- Toevloed van mensen — 75
- Te Deum — 75
- Verzoening — 75
- Welvaart in Brussel — 76

Hoofdstuk 9 **1822**

- Droevig nieuws — 79
- Audiënties — 80

Hoofdstuk 10 **1823**

- Winterfeest — 81
- Onvrede over belastingen en de Nederlandse taal — 83
- Feestelijke ingebruikneming — 86
- Kerkpolitiek — 88
- Persvrijheid — 89
- Taalbesluit — 90

Hoofdstuk 11 **1824**

- Anna en de Belgen — 91
- Er wordt een prinses geboren — 92
- Landgenoten en onderdanen — 92
- Bezoek aan Rusland — 93
- Teruggave koloniën — 94
- Intermezzo 2: 'De la violation des cimetières'* — 95

Hoofdstuk 12 **1825**

- Stormvloed — 97
- Diners in Tervuren — 97
- Arnault in Tervuren — 98
- Geloofskwestie — 99
- Collegium philosophicum — 100

Hoofdstuk 13 **1826**

- Willem troost schoonfamilie — 103
- Intermezzo 3: Granvelle en Willem de Zwijger* — 104
- Huwelijk Louis-François de Robiano de Borsbeek — 106

Hoofdstuk 14 **1827**

- Willem te paard — 107
- Opnieuw feest in Tervuren — 108
- Ontmoeting met de Franse koning — 108
- Opvoeding van de prinsen — 109
- Java oorlog — 109
- Intermezzo 4: het kerkhof van Tervuren* — 109

Hoofdstuk 15 **1828**

- Opnieuw naar Rusland — 113
- Boogschieten — 113

Hoofdstuk 16 **1829**

- Petitegolf — 115
- Laatste zomer in Tervuren — 120
- Inbraak — 121
- De petitie van Tervuren — 123
- Circulaire — 133
- Bestuurlijke scheiding — 134
- Intermezzo 5: tekst petitie en contra-petitie* — 137

Hoofdstuk 17 **1830**

- De Robiano laat opnieuw van zich horen — 143
- Aanklacht — 144
- De Belgische revolutie — 145

Ooggetuigeverslagen — 146
Willem en Frederik trekken naar Vilvoorde — 150
Willem gaat Brussel in — 153
Koning van België — 157
Regeringsleger — 158
Antwerpen — 160
De tocht naar Tervueren — 167
‘Bulletin Napoleon’ — 170
Wat vonden de Tervurenaars? — 173
Uitsluiting huis van Nassau — 174
Contra-revolutie — 177
Intermezzo 6: Frederik de Mérode sneuvelt — 179

Hoofdstuk 18 **1831**

Het is nog niet gedaan in Antwerpen — 181
De koningskwestie — 184
Katholieke vorst — 188
Leopold doet zijn intrede — 189
De Tiendaagse Veldtocht — 191
Verdrag der XXIV artikelen — 193

Hoofdstuk 19 **Einde van een tijdperk** — 195

‘Het verloren koninkrijk’ — 196
Tervuren — 199
Intermezzo 7: het paard Wexy — 199
De Robiano de Borsbeek — 201
Nederlandse taal — 204
Overlijden koning Willem II — 206
Overlijden Louis-François de Robiano de Borsbeek — 207
Einde van het zomerpaleis — 209
Intermezzo 8: straatnamen — 211

Epiloog — 213

Eindnoten — 220

Inleiding

Tervuren is een Nederlandstalige gemeente. Maar Tervuren en Nederland hebben meer gemeen dan de taal die er wordt gesproken. Tervuren was een tweetal decennia na de Slag bij Waterloo een gemeente in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en huisvestte kroonprins Willem van Oranje, die voor bewezen moed in de Slag bij Waterloo het Domein van Tervuren, dus het gehele park met toebehoren, van zijn vader cadeau kreeg. Wat vonden de Tervurenaren eigenlijk van zijn komst? Zijn er getuigenissen op schrift gesteld? Hoe vaak waren de Oranjes eigenlijk in Tervuren? En wat vonden de Oranjes van Tervuren?

In de 700 pagina's tellende biografie¹ over Willem II van Jeroen van Zanten komt Tervuren een aantal keren voor, maar dan gaat het vooral over de architectuur van het Paviljoen, niet over Tervuren of de mensen die er wonen. Ik ben daarom op zoek gegaan naar kranten uit de periode 1815-1830. Gelukkig hoefde ik daarvoor niet naar stoffige archieven: als je in de krantenzoekmachines 'Tervueren' intikt, duiken de meest verrassende berichten op, zoals dit aandoenlijke bericht in de Leydse Courant van 4 november 1816:

'De kroonprins heeft zijne tegenwoordigheid te Tervueren op den 30 October door onderscheidene daden van weldadigheid gekenmerkt; de armen en zwakken hebben onderstand bekomen, naar mate van hunnen staat. De Maire, de Pastoor en de Commandant der Eerewacht hebben de eer gehad met Z.K.H. te eeten. Men zag oude inwoners in de vreugde van hun hart uitroepen: Wij bekomen onzen goeden Prins Karel terug!'

Deze oude inwoners van Tervuren hadden mogelijk nog de tijd meegemaakt dat Karel van Lorreinen leefde en wellicht hebben ze met eigen ogen gezien dat het kasteel na zijn dood werd afgebroken.

Het kasteel in Tervuren was prominent aanwezig in vroeger eeuwen. De Brabantse hertog Hendrik I vestigde zich kort voor 1213 voor een deel van het jaar te Tervuren in een burcht die er mogelijk al vroeger stond op de landtong gevormd door de samenvloeiing van de Voer met de Maalbeek. Eind zestiende eeuw waren de bouwsels op deze landtong uitgegroeid tot een verfraaid hertogelijk kasteel, waarin de Aartshertogen Albrecht (1559-1621) en Isabella (1566-1633) dikwijls verbleven omdat het amper een halve dagreis van Brussel was. Ze vernieuwden het kasteel en lieten de Sint-Hubertuskapel bouwen.

Gezicht op het kasteel van Tervuren vanuit het Noorden (Fazantenpark);
 Gravure van S.-J. Heylbrouck naar een tekening van J. Faulte, 1763
 Verzameling Koninklijke Heemkundige Kring Sint Hubertus Tervuren

Van 1744 tot 1780 was Karel van Lorreinen (of Lotharingen) gouverneur-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden. Hij was de broer van keizer Frans I en schoonbroer van Maria Theresia van Oostenrijk. Ook hij verbleef graag in Tervuren. Hij verbouwde het kasteel en zorgde voor een grondige heraanleg van de Warande. Na zijn dood gaf zijn neef Jozef II (1741-1790) opdracht het kasteel af te breken.²

Tegenwoordig is Tervuren vooral bekend vanwege zijn Koloniënpaleis, dat gebouwd werd op de ruïnes van het zomerpaleis van prins Willem van Oranje en Anna Paulowna, en vanwege het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, dat dateert van het begin van de 20ste eeuw.

Hoofdstuk 1

1814

Terugkeer naar het ancien régime?

Op 19 oktober 1813 werd Napoleon verslagen in de Slag bij Leipzig. Hij vluchtte terug naar Frankrijk, op de hielen gezeten door het geallieerde leger. In maart 1814 werd Parijs door de geallieerden veroverd en werd Napoleon verbannen naar Elba.³ Inmiddels was op 30 november 1813 de ‘Soeverein Vorst’ prins Willem Frederik van Oranje-Nassau (zoon van de laatste Hollandse stadhouder Willem V) uit ballingschap teruggekeerd uit Londen⁴.

Henri de Mérode (1782-1847) noteert in zijn ‘*Souvenirs*’ :⁵

‘Nous allons entrer dans une ère nouvelle, le monde entier va changer de face. Déjà la Hollande délivrée avait appelé le prince d’Orange comme souverain des provinces-unies et, la Belgique attendait d’heure en heure la métamorphose’.

De metamorfose waar hij en veel andere katholieke edelen in en rond Brussel op hoopten is een terugkeer naar de Oostenrijkse Nederlanden. Twee vooraanstaande bevriende katholieke families namen het voortouw om dit doel te bereiken: De Mérodes en De Robiano’s. De Mérodes hadden hun kasteel in Everberg⁶ en De Robiano’s bewoonden ‘t Hof over het water’ te Tervuren.⁷ Bij de aanvang van de Franse revolutie waren beide families uitgeweken naar Duitsland, maar rond 1800 kwamen ze weer terug, nadat Napoleon aan de macht was gekomen en zich in Parijs als eerste consul installeerde. Henri de Mérode memoreert dat zij Napoleon als ‘de redder van Frankrijk’ beschouwden. Toen Napoleon in 1801 een concordaat sloot met de paus, waarin werd bepaald dat de kerk haar gebouwen weer terug kreeg en haar eredienssten kon hervatten, leek alles in orde te komen. Echter, als Napoleon in 1809 de Kerkelijke Staat inlijft bij Frankrijk en de wereldlijke macht van de paus vervallen verklaart, doet de paus Napoleon in de ban. Deze neemt

vervolgens de paus gevangen. Dit zet veel kwaad bloed bij de katholieken en terugkeer naar het ancien régime is in hun ogen de beste optie voor de bevrijde Belgische gebieden.

Dit lijkt aanvankelijk ook te gebeuren, want de vijf geallieerde mogendheden stellen de Oostenrijkse luitenant-generaal Nikolaus Karl baron von Vincent (1757-1834)⁸ aan als gouverneur-generaal van de bevrijde Belgische provinciën. Als plaatsvervangend gouverneur-generaal wordt benoemd Eugène Jean Baptiste de Robiano (1741-1820)⁹, de man die onder het Oostenrijks bestuur lid van de Raad van Brabant was. Deze maakt gretig gebruik van deze positie en brengt op 7 maart 1814 een proclamatie uit, waarin hij verklaart dat de Franse wetten en decreten die de vrijheid van de rooms katholieke kerk beperkten, waren vervallen, aldus Emo Bos in zijn proefschrift 'Soevereiniteit en Religie'.¹⁰

Henri de Mérode schrijft in zijn '*Souvenirs*' dat deze aanstellingen veel families ervan overtuigden dat België terug zou keren naar het huis van Oostenrijk en de hoop wekten van degenen die droomden van het herstel van het oude regime. Ook schrijft hij dat dit gezelschap van katholieke families de bijnaam '*la société sainte*' heeft gekregen. Dit gezelschap laat zich inspireren door onder andere de Fransman Louis de Bonald (1754-1840), wiens werk ze lazen en bediscussieerden. Autoriteit komt volgens Bonald niet voort uit de wil van het volk, maar van God, die zijn macht uitoefent via de koninklijke macht. De koning wordt door de goddelijke macht aangewezen. De enige orde die de maatschappij nodig heeft, is die door God werd ingesteld.¹¹

Die koning moest natuurlijk wel katholiek zijn en zeker niet calvinistisch. Om dit te voorkomen zette Eugène Jean Baptiste de Robiano zijn drie neven in stelling, te weten François Xavier (1778-1836), Louis-François (1781-1855) en Eugène (1783-1838). Hun vader (Jean-Joseph de Robiano, 1733-1785) was gestorven toen de broers nog jong waren en daarom had hun oom de opleiding van zijn neven ter hand genomen.

Henri de Mérode schrijft in zijn boek dat zijn familie soms wel twee weken bij de *douairière* (Jeanne de Limpens, 1751-1837, de moeder van de drie broers) te gast was in Tervuren en dat ze zich dan bezig hielden met lezen en wandelen in het Zoniënwoud. Ook zijn de beide families vaak in Spa te vinden, samen met de familie De Theux¹² en de Poolse gravin Lubienka.

Londenprotocol beslist anders

De oorlog tegen Napoleon eindigde met de Vrede van Parijs van 30 mei 1814. Tevoren hadden de geallieerden reeds overleg gepleegd en vastgesteld dat Nederland als zelfstandige staat hersteld moest worden. Het vredesverdrag stelde vast, dat het land onder de soevereiniteit van Oranje moest komen en een vergroting van gebied zou krijgen. Nederland moest als het ware de buffer worden, die bij een nieuwe Franse expansiezucht de eerste stoot kon pareren en zodoende de mogelijkheden de tijd zou geven om zich voor eventuele verdere strijd voor te bereiden.¹³

Het was met name de Engelse regering die, mogelijk ingegeven door de wens om enkele van de door haar bezette Hollandse koloniën te behouden, Rusland, Oostenrijk en Pruisen wist te bewegen tot de vereniging van Holland met België. Dit werd vastgelegd in het ‘Protocol ter vastlegging van de Acht Artikelen in Londen’ d.d. 21 juni 1814. Hierin wordt kroonprins Willem van Oranje uitgenodigd de post van gouverneur-generaal van België te aanvaarden en de vereniging van de Nederlanden voor te bereiden.¹⁴ Het mag dan ook niet verbazen dat de Acht Artikelen van Nederlandse oorsprong waren: Willem I had ze ontworpen en zijn rechterhand Falck¹⁵ had ze geredigeerd, maar men had besloten ze vooralsnog geheim te houden.¹⁶

Door die geheimhouding was ‘*la société sainte*’ niet op de hoogte en dus hoopten Eugène Jean Baptiste de Robiano en zijn drie neven nog steeds op terugkeer naar de Oostenrijkse Nederlanden. Dit was tegen beter weten in, omdat het voornemen om de Noordelijke en Zuidelijke

Nederlanden samen te voegen principieel was vastgelegd in de eerste Vrede van Parijs van 30 mei 1814, hetgeen algemeen bekend was geraakt.¹⁷ Louis-Francois de Robiano wil dan ook maximaal inzetten op het Congres van Wenen¹⁸, dat in september 1814 begint. Op 11 juli 1814 schrijft hij daartoe een brief aan graaf de Thiennes de Lombise, dat als volgt begint:

‘Lorsque vous partîtes de Bruxelles, l’impossibilité de choisir une députation assez promptement pour qu’elle parvint à Londres avant le départ des souverains, fit abandonner ce projet. Mais depuis qu’il semble presque certain que notre sort ne sera décidé qu’au Congrès de Vienne, ainsi que l’Empereur de Russie doit l’avoir dit à Gand, tout le monde sent fortement le désir qu’une députation se rende au Congrès et c’est peut-être le seul moyen de réussir dans ce que l’on demande actuellement et dans d’autres intérêts très grands’.

Dit citaat is afkomstig uit ‘Antwerpen in 1830’, van de hand van Floris Prims, archivaris van de stad Antwerpen van 1925 tot 1948.¹⁹ Ook Henri de Mérode meldt dat Louis-Francois de Robiano actief is en dat hij een brief stuurde aan de koning van het Verenigd Koninkrijk, George III:

‘M. de Robiano de Borsbeek présenta même alors une requête pressante et pathétique à son altesse royale Georges, prince de Galles, régent d’Angleterre, pour le rétablissement de l’ancienne constitution’.

Dat hij hier De Robiano de Borsbeek wordt genoemd, is omdat Louis-Francois de Robiano ‘de Borsbeek’ aan zijn patroniem had toegevoegd nadat hij het kasteel in Borsbeek²⁰ van zijn peetvader had geërfd bij diens dood in 1794.²¹ In het vervolg van dit boek zal hij daarom Louis-Francois de Robiano de Borsbeek worden genoemd.

Henri de Mérode kwalificeert de brief van Louis-Francois de Robiano de Borsbeek als ‘pathetisch’. Later zullen we zien dat deze kwalificatie niet misplaatst is. Zijn geschriften zijn zeer hoogdravend

en passen bij zijn verschijning: de eerder genoemde Poolse gravin Lubienska beschrijft hem in haar dagboek als een ‘zeer knappe en opvallende figuur, een moderne Cato, die nauwgezet vast, vaak naar de mis gaat en nooit naar het theater.’²² Het volgende citaat illustreert zijn visie op de mensheid:

‘L’aristocratie proprement dite, celle de la naissance, résulte comme nécessairement de ces trois lois ineffaçables puisqu’elles sont écrites du doigt de Dieu: la 1e l’inégalité des hommes, la 2e la subdivision des hommes par catégories, classes et rangs, la 3e l’hérédité des rangs. L’aristocratie est donc elle-même d’ordre divin.’²³

Op 21 juli 1814 publiceert Louis-François de Robiano de Borsbeek een opstel met de titel: *‘Réflexions sur la Constitution des Pays-Bas catholiques.’* De openingszin luidt:

‘Puisque certains écrits cherchent à persuader à mes concitoyens que pour être heureux, il faut jeter d’autres fondements de leur bonheur, que ceux qui l’ont assuré pendant tant de siècles; puisqu’il existe encore quelques hommes qui travaillent à égarer l’opinion des Belges sur leur antique constitution, je crois rendre un service à ma patrie en opposant mes faibles efforts à ces dangereuses et perfides insinuations.’

In de oude grondwet was volgens De Robiano gewaarborgd dat:

- niemand willekeurig kan worden aangehouden of gevangen genomen of in zijn goederen geschaad;
- de natie er zeker van kan zijn dat slechts nodige en onmisbare lasten op haar drukken;
- gedwongen dienstplicht niet aan de orde is;
- de geestelijkheid niet ten laste is van de staat; integendeel zij verschaft de staat aanzienlijke middelen;
- de geestelijkheid werk geeft aan duizenden arbeiders en gratis duizenden behoeftigen ondersteunt;
- de kleinste burger de machtigste heer en zelfs zijn vorst voor de rechtbank kan dagen en hem wordt recht gedaan.

Dit geschrift lokte een antwoord uit van een anonieme schrijver: *‘Réponse aux Réflexions sur la Constitution des Pays-Bas catholique.’* Dit antwoord opent als volgt:

‘Aussi longtemps que le sort de la Belgique n’était pas décidé, il était libre à un chacun de former des vœux, et celui de voir retourner notre patrie sous le gouvernement de l’illustre maison d’Autriche paraissait le plus naturel; la Belgique avait prospéré et était heureuse sous ce gouvernement vraiment paternel, son bonheur passé devait faire désirer de le récupérer, la reconnaissance même faisait aux Belges un devoir de le rappeler et de faire éclater ses désirs de se réfugier sous ses ailes protectrices. Le Prince qui vient nous gouverner, ne verra dans ce vœu que notre attachement et notre respect envers nos souverains; les Belges en acquerront un nouveau droit à son estime et à sa bienveillance.

Mais aujourd’hui qu’il paraît constant que la politique des Souverains Alliés en a décidé autrement du sort de la Belgique, les belges qui se sont toujours distingués par leur amour et leur fidélité envers leurs souverains (fidélité qui n’a été que pour un moment malheureusement ébranlée), doivent au nouveau souverain, que les Hautes Puissances Alliées ont résolu de leur donner, le même amour et la même fidélité, qu’ils avaient voué à l’illustre maison d’Autriche.’

De anonieme schrijver is wellicht een jurist, maar het is niet duidelijk waarom hij anoniem wil blijven, hij verdedigt immers de nieuwe grondwet.

Prins Willem wordt gouverneur-generaal

De inspanningen van *‘la société sainte’* worden niet beloond: de gouverneur-generaal De Vincent werd op 1 augustus 1814 vervangen door kroonprins Willem van Oranje.²⁴

Ook de Gentse vicarissen-generaal zijn ongerust over de naderende vereniging van Noord en Zuid en, nog onbekend met het Londense Protocol, wenden zij zich op 8 oktober 1814 tot het Weense Congres.

Het was onmogelijk, zo betoogden zij, een katholiek volk onder een protestantse vorst te stellen, zonder het de nodige waarborgen te geven. Hierbij verwezen zij naar de verklaring van Eugène Jean-Baptiste de Robiano van 7 maart 1814, die zij graag tot grondwetsartikel zagen verheven. Bij het Congres vonden ze echter geen gehoor en de vrees voor protestantisering nam toe. Toen de Belgische katholieken een jaar later met de inhoud van het Protocol van Londen werden geconfronteerd, voelde men zich bedrogen door de koning.²⁵

Wat wij volgens Floris Prims uit dit alles vooral moeten onthouden, zijn de ‘pogingen voor de bevrijding des lands die door de Robiano’s, de Mérodes, de Thiennes e.a. in 1814 op touw zijn gezet. Het ging toen reeds tegen Oranje: men wilde tegen elke prijs het land bevrijd houden van het vreemde juk dat daarbij ook nog calvinistisch zou zijn.’

Hoe sterk de afkeer was tegen het calvinisme wordt geïllustreerd door de beschrijving die Henri de Mérode geeft na terugkomst van een reis naar Nederland:

‘où la plus profonde tristesse de la vie se combine avec la plus grande richesse et une propreté outrée, réalisation lugubre de sombre caractère du calvinisme primitif et de l’idolâtrie de la propriété.’

‘De pogingen mislukten’, aldus Prims, ‘maar de vaderlandsliefde ging er niet bij ten onder en de Robiano’s en de Mérodes hebben gewaakt over het vaderlandse erf in de jaren van het nieuwe Bewind’.

Aankomst prins Willem in Brussel

‘Op de 21e juli om 10.00 ’s avonds arriveerde Z.K.H. de erfprins van Oranje hier te Brussel en liet mij dadelijk komen om voor zijn onderdak en verdere benodigdheden te zorgen. In deze tijd waren er al heel veel Engelse families hier neergestreken, die schitterende feesten gaven ter ere van Z.K.H., waarbij ik ook steeds aanwezig was.’

De schrijver hiervan is Jacobus Hojel, die een dagboek bijhoudt in de jaren dat hij met de prins optrekt. Dit dagboek is onlangs uit het Nationaal Archief in Den Haag tevoorschijn gekomen en werd gepubliceerd onder de titel ‘Majoor van Oranje’.²⁶

Ook Henri de Mérode doet verslag van de komst van de prins en schrijft heel positief over hem:

‘Le prince héréditaire d’Orange, jeune homme de 22 ans, officier général anglais qui s’était distingué dans la guerre d’Espagne, comme aide de camp de Wellington, vint commander les troupes à Bruxelles. C’était un jeune prince, d’un caractère aimable et gai, aimant beaucoup à s’amuser et à amuser toute la jeunesse. Il donnait souvent des bals chez lui, et Bruxelles reprit pendant le séjour qu’il y fit, un brillant et une animation qu’il avait perdus depuis longues années.’

Erfprins Willem valt dus in de smaak bij de jonge edelen en dat zal door zijn rol in de Slag bij Waterloo (1815) alleen maar toenemen. Tegenwoordig wordt nog wel eens meewarig gesproken over de rol van Willem in deze slag, maar dat is niet terecht volgens biograaf Jeroen van Zanten. De diskwalificatie van Willem als bevelhebber komt vooral voor rekening van Engelse historici en lijkt ingegeven door Brits nationalisme:

‘De kritiek in de Engelse geschiedschrijving op het optreden van Willem en de Belgisch-Nederlandse troepen bij Quatre-Bras en Waterloo hangt nauw samen met de ontwikkeling van Groot-Britannië als natie na 1815. De overwinning op Napoleon vormde het begin van het British Empire, een periode van Britse suprematie, die tot de dood van koningin Victoria in 1901 zou duren. Naast Trafalgar Square kreeg Londen in 1817 een Waterloo Bridge, in 1823 een Waterloo road en in 1848 een Waterloo Station. Waterloo was een Britse overwinning. Wellington, als verpersoonlijking van Britishness, had Europa gered van Franse overheersing. Willem paste niet in deze constructie.’²⁷

Hoofdstuk 2

1815

Napoleon

Het nieuws dat Napoleon Elba had weten te ontvluchten, sloeg op het Europese vasteland in als een bom. Met een klein leger was de voormalige keizer op 26 februari 1815 van het eiland ontsnapt en marcheerde hij richting Parijs. Op 10 maart 1815 bereikte hij de stad waar hij als een held werd onthaald. Negen dagen later nam koning Lodewijk XVIII de benen en zat Napoleon opnieuw stevig in het zadel zonder een schot te hebben gelost. Het nieuws bereikte ook het Congres van Wenen, waar het de nodige opschudding onder de diplomaten veroorzaakte. Het onderhandelingsproces verliep stroef, maar nu werd duidelijk hoeveel er op het spel stond. Onder deze druk bundelden de geallieerde mogendheden hun krachten om de hernieuwde Franse dreiging de kop in te drukken.²⁸ Dit zorgde voor een stroomversnelling. De slotakte was klaar op 8 juni en werd de dag daarop in de ontvangstzaal van de Hofburg van Wenen plechtig voorgelezen in aanwezigheid van alle partijen. Op 26 juni plaatsten alle gedelegeerden hun handtekening, nadat Napoleon was verslagen in de Slag bij Waterloo.²⁹

Henri de Mérode herinnert zich: *‘Le fanatisme de cette armée française pour Napoléon était si grand, que l’on vit des hommes amputés jeter en l’air leurs bras et leurs jambes, en criant: Vive l’empereur! Un tel spectacle faisait horreur et pitié, mais il ne put ralentir la charité publique. Le comte de Robiano se distingua particulièrement pendant cette période. Pas un seul jour il ne s’éloigna des hôpitaux, y employant ses matinées et ses soirées, soignant leurs corps et leurs âmes; car il eut le bonheur d’amener plusieurs protestants à la religion catholique. Il portait ses soins jusqu’à la recherche, car pour se rendre aux hôpitaux, il faisait une toilette assez recherchée, dans la pensée que cela lui donnait plus d’influence sur les garde-malades, et lui facilitait l’accès auprès des*